

מידעון (ניוזלטר) מספר 340: נובמבר 2023 (שליחה חוזרת)

חדשות האיגוד בצל המלחמה

שליחה חוזרת - בעקבות טעויות עריכה - עימכם הסליחה

מתכננות ומתכננים יקרים.ות,

בימים אלו אנו מציינים חודש לאירועים הקשים והכואבים של השבעה באוקטובר ולכניסת מדינת ישראל למצב מלחמה. הלב של כולנו נמצא עם כל מי שאיבדו את כל היקר להם, למשפחות ההרוגים, לעקורים, ולמשפחות החטופים והשבויים. אנו מייחלים לשובם המהיר בשלום של כולם.

השבוע, ביום ג' ה-07 בנובמבר, ערכנו ערב שיח למתכננים.ות שעסק בשאלת שיקום יישובי העוטף. הערב אורגן מתוך העצב העמוק והתדהמה שבהם כולנו שרויים ומתוך ניסיון לצאת מתחושת חוסר האונים על-ידי למידת כלים של שיקום אסונות והבנה מעמיקה יותר של תפקידנו, ותפקיד מערכת התכנון, בתוך זה. ליוותה אותנו ההכרה כי יש לבחון את העשייה מתוך הסתכלות ביקורתית וכוללת על מה ואיך צריך להיעשות שיקום וכי נדרש טיפול נרחב והסתכלות אמיצה וביקורתית על מה שהיה, כדי לדעת איך לפעול.

בארגון הערב נחשפנו לאנשים רבים והיבטים שונים בשיקום אזורי אסון, והחלטנו להתייחס לשלושה נושאים: מחקרים מהעולם ומישראל בתחום שיקום אזורי אסון, שיח על חשיבות הקהילה בשיקום וזרקור על הערכות משרדי הממשלה.

הערב זכה להיענות חסרת תקדים. מפגש הזום, שנועד להכיל עד 300 אישה. לא עמד בביקוש להשתתפות, שעלה על מספר זה. אנו מבקשות להודות לכל מי שנתנה יד לארגון הערב, לכל הדוברים והדוברות, לכל המשתתפים והמשתתפות ולכל המגיבים.ות.

מדינת ישראל, ובכלל זה מערכות התכנון, עומדת בפני אתגר שאין כדוגמתו. מצד אחד יידרש עוד זמן בכדי להבין מהם הצעדים הנכונים בדרך לשיקום ולצמיחה. מצד שני הצורך בעשייה דוחק ותהליכים שכבר מתחילים מעלים שאלות וסוגיות. לנו ברור שזו רק התחלה של שיח חשוב בנושא וכי יש מקום להמשך ולדון בתחומים שונים של טיפול באזורי אסון.

מידעון זה מוקדש לערב השיח ולשאלות שהועלו בו. אתן.ם מוזמנות ומוזמנים לצפות בערב [בערוץ היוטיוב של האיגוד](#) ולקרוא כאן, בהמשך המידעון, על הסוגיות והתובנות שעלו.

איגוד המתכננים ימשיך וילווה נושא זה ובוחן יוזמות חדשות, עליהן נעדכן בקרוב.

שלכם
תמי ורחל

איגוד המתכננים בישראל
ISRAEL PLANNERS ASSOCIATION
رابطة المخططين في اسرائيل

הקלטת ערב העיון המקוון #26
של איגוד המתכננים בישראל

בדרך לשיקום אזורי אסון

שיח מתכננים ומתכננות

רני מנדלבאום מסכמת את ערב העיון

ביום שלישי בערב, עם ציון 30 לאירועי השבעה באוקטובר, התקיים ערב עיון של איגוד המתכננים תחת הכותרת 'בדרך לשיקום אזורי אסון – שיח מתכננים-ות'. את הערב הנחה **דודי גלור**, אדריכל, מתכנן, חוקר ובוגר התכנית לניהול מצבי חירום ואסון בפקולטה לרפואה. בערב השתתפו שמונה דוברים.ות, ארבעה מגיבים.ות ו-300 משתתפים.ות, והוא התחלק לשלושה חלקים: סקירת מחקרים וידע קיים, שיח על חשיבות חוסנה של הקהילה ומבט על היערכות משרדי הממשלה. אלו הם עיקרי הדברים:

בחלק של סקירת מחקרים, **ד"ר רוני בר**, מהאגף לתכנון אסטרטגי במינהל התכנון, הציגה ממצאים מסקירה בינלאומית שהם עורכים בימים אלו בנושא שיקום אזורי אסון, ומתוכה מקווים לאמץ עקרונות יישומיים. היא דיברה על החשיבות בשותפות אקטיבית של הקהילות באמצעות תהליכי תכנון שיתופיים והובלה מקומית; בשיטות עבודה חדשניות וצוותים רב-תחומיים שמלווים את הקהילות לאורך התהליך כולו; ובסנכרון פעולות לטווח קצר, בנוני וארוך, גם בין פרוייקטים שונים. לסיכום, ציינה רוני את הצורך ביצירת אסטרטגיות ארוכות טווח לגיבוש הסיפור של המקום, כאלו שהן מעבר לשיקום הפיזי בלבד; בהעלאת נושאים נוספים לשולחן התכנון, שאינם קשורים לאסון, אך יכולים לתרום לפיתוח האזור; ובבחירת צורת ההנצחה המתאימה למרחב ולקהילה.

פרופ' ערן פייטלסון, מהאוניברסיטה העברית, דיבר על בחירת מיקום של מגורים זמניים לטווח הביניים. לדבריו, בחירת מקום חיובית צריכה לקחת בחשבון את הקריטריונים הבאים: מידת הביטחון שהמקום מציע; שמירה על מבנה קהילתי ורציפות תפקודית, כולל קרבה למגורי הקבע ולתשתיות היום-יומיות הבסיסיות (תעסוקה, חינוך ועוד); והתאמה לתשתיות קיימות, לטובת הפחתת העלויות והפגיעה בשטחים הפתוחים. בהקשר של האסון העכשווי, התעכב ערן על ההבדל בין המפונים מהקהילות הקיבוציות לאלו מהערים, ועל ההבדל בין המפונים מהדרום לאלו מהצפון. כל קבוצה מגיעה מנקודת התחלה שונה וגם צפויה להתמודד עם עתיד אחר, ובהתאם צריכים להיות גם הבדלים בעיצוב מחדש של המרחב ובשילוב שיקולי הבטחון בתכנון היישובי והאזורי.

רני מנדלבאום, מאוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת ספיאנצה ברומא, הציגה את המקרה של פרוייקט C.A.S.E, שנולד כתוצאה מרעידת האדמה הקשה בחבל ל'אקוילה, איטליה. היא מנתה את הבעיות שיצרו המגורים הזמניים ארוכי הטווח לתושבים ששוכנו בהם, ובמיוחד את הבעיות שהשכונות מייצרות היום, לאחר שסיימו לשרת את מטרתן. רני סיכמה בשלוש מסקנות עיקריות – הזמני צריך להיות כמה שיותר זמני, גם באופן הבנייה, כדי לצמצם פגיעה עתידית; מעורבותם של הגופים המקצועיים המקומיים והמחוזיים בתהליך קבלת ההחלטות הכרחית, להם הידע המשלים והם אלו שיתמודדו עם ההשלכות ארוכות הטווח; החשיבות של שמירה על ערכים מקצועיים, גם, ובמיוחד, בזמן משבר, על מנת להבטיח תכנון ראוי לתושבים הנכנסים וכן מרחב בריא ומתפקד בעתיד. את המצגת שלה אפשר למצוא כאן.

בשיח על חשיבות חוסנה של קהילה, פרופ' מולי להד, מייסד ונשיא מרכז משאבים ומומחה בתחום מצבי טראומה וחוסן, סיפר כי חוסן קהילתי נבנה מעבודה משותפת של גורמים רישמיים יחד עם החברה האזרחית. החוסן מתחיל בבית, דרך המעגל החינוכי ועד פעולות רב-גיליות שמערבות קשישים וצעירים, וכל אלו דורשים מרחב מתאים. לדבריו, מנהיגות מתוך הקהילה חיונית לבניית חוסן ויש לעודד אותה ככל הניתן. מולי סיכם במספר נקודות שבאמצעותן ניתן לייצר קהילה אכפתית ודואגת לחברה: תיאום מערכות שיקום; זרימה ושיתוף אינפורמציה; שותפות חברי הקהילה בתהליכים ובקבלת ההחלטות; שילוב בין צרכים פרטיים וקבוצתיים; תמיכה בשינוי; הגנה על המסורת המקומית; פיתוח תכניות חינוך קהילתי ופנאי; ויצירת סמלים וטקסים של החלמה, שיקום וגם הנצחה.

אבי דבוש, מתנועת הפריפריות ותושב עוטף עזה, שיתף בזווית מבטו על המצב כיום וההזדמנויות העתידיות. נכון להיום המפונים עדיין בשלב הפתרון הראשוני ביותר, חיים בעומס וצפיפות גדולים שיוצרים "סיר לחץ", ועל כן חייבים לחשוב על פתרונות הביניים, שצריכים להיות בקרבה למרחב הקודם, עם נגישות גבוהה לאתרי התפקוד היומיומי ולאזורי החקלאות. לתפיסתו, הביטחון הוא נקודת בסיס הכרחית, שכן התושבים לא יחזרו אם לא יהיו מרכיבי ביטחון משמעותיים, אך מרכיבים אלו חייבים לאפשר חיים נעימים במרחב. אבי ציין כי חשוב לאפשר ולעודד את מעורבות המדינה, הן של השלטון המרכזי והן המקומי, וכי בניית אמון מחדש היא הכרחית לתהליך. הוא סיכם כי המצב הוא גם הזדמנות למחשבה חדשה מתוך שותפות גורל. כזו שחייבת לכלול שותפות בין הקהילות השונות במרחב, ואף שינוי של המציאות הניהולית שלו, לטובת יצירת מציאות חדשה טובה יותר.

במבט על הערכות משרדי ממשלה, **אביאל פנסאפורקאר, ממינהלת תקומה**, סיפר שהמינהלת קמה שבועיים אחרי תחילת המלחמה והיא אמונה על הישובים הנמצאים במרחק של עד 7 ק"מ מהגבול. מטרת המינהלת היא לבנות מחדש את היישובים והאזור כולו, לא בהכרח בדיוק כפי שהיו אלא מחזקים יותר. כמו כן, הוסיף אביאל, כי מתוקף המנדט שהעניקה להם הממשלה, הם גם עוסקים בחיפוש ומתן פתרונות דיור לטווחי הזמן הקרובים יותר. הוא שיתף כי יש שונות גדולה בתנאים, בצרכים ובסיטואציה החברתית והמרחבית של

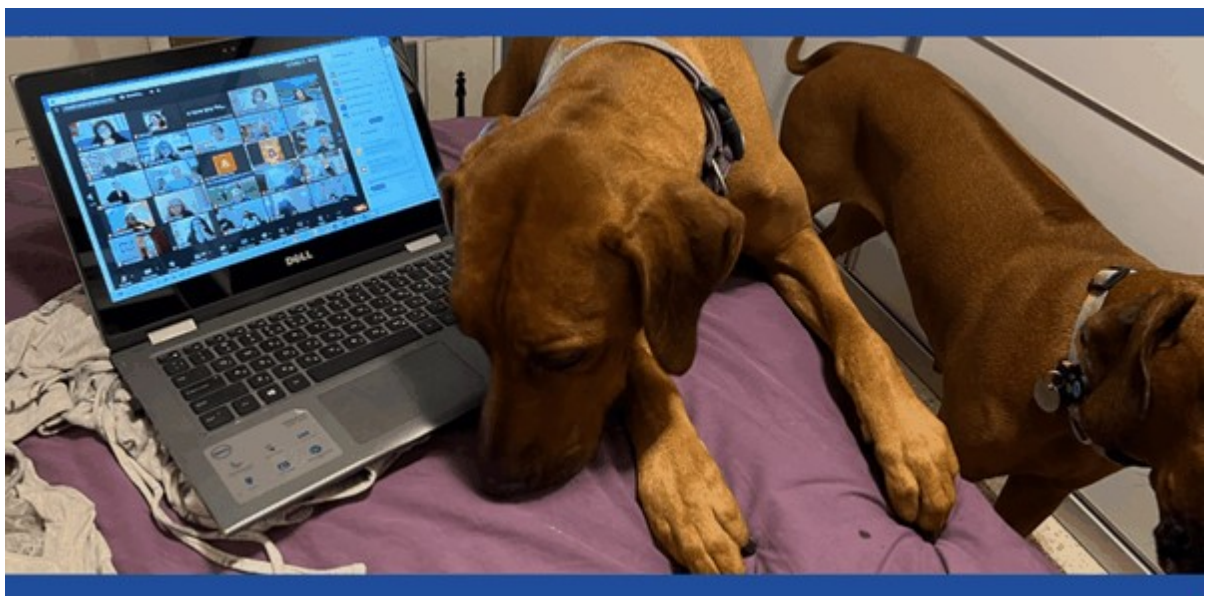
הקהילות והיישובים במרחב ושאלו נלקחים בחשבון בתהליך העבודה. לדבריו, השאלות המובילות את העבודה היום הן: האם ואיך למפות את המצב הקיים והעתידי; אילו פתרונות מיידיים וזמניים ניתן להציע, כשברור שמדובר על טווחי זמן ארוכים; ומה פתרונות הקבע הרצויים.

איריס פלורנטיין, סמנכ"לית משרד הרווחה, התמקדה בטיפול בטווח הארוך. היא שיתפה שהמשרד מוביל צוות שחושב על זמני השיכון הזמני והקבוע. במסגרת זו התקיימו פגישות עם המינהלות לשירותים חברתיים ומופו הצרכים השונים, שתורגמו לתכנית עבודה. איריס הדגישה את החשיבות של בניית יחסי אמון ומנהיגות מקומית, כמו גם את הפעילות במעגלי התערבות שונים – פרט, משפחה וקהילה. היא סיפרה שבמשרד מטפלים גם באזורים מחוץ לתחום הפעילות של מינהלת תקומה ודיווחה כי הם פועלים לבניית פלטפורמה משותפת למשרדים המעורבים, שתאפשר שיתוף ותיאום של מידע והנגשה שלו לרשויות המקומיות. לבסוף הזכירה איריס את השירותים והתמיכה שהמשרד מספק לרשויות הקולטות, הציבוריות והפרטיות, המארחות את המפונים היום.

תומר גוטהלף, עד לאחרונה מתכנן מחוז דרום, עסק בהגדרה של 'עוטף עזה' ושאל מהם הגבולות הנכונים להסתכל על המרחב המדובר, לאור המכנה המשותף הקטן בין יישובי המרחב והדינמיות הרבה בו. לדבריו, אנחנו חייבים להסתכל ולחלק את המרחב אחרת. בהמשך, פרט תומר את המתחים אליהם צריכים המדינה וגופי התכנון להתייחס כדי לשנות את המציאות באזור: בין ערים למועצות אזוריות, בהקשר של שטחי תעסוקה, תעשייה ומסחר; בין ערים למועצות אזוריות, בהקשר של כיווני התרחבות ערים; בין הערים, בהקשר של פיתוח זהות עירונית מקומית; בין הערים ולמרחב, בהקשר של העלאת מדרג של אחת הערים והיחס למטרופולין ב"ש. הוא סיכם שלערים ולמועצות האזוריות רצונות שונים ומתנגשים, שכולם נאבקים על תקציבי המדינה. ההבנה, ההבחנה והתיאום ביניהם, הם חלק בלתי נפרד מהעבודה של אנשי התכנון.

בין המגיבים נשמעו **עפר לרנר**, שדיבר על החשיבות במוכנות לאירועים נוספים, האפשרויות של עבודה קהילתית והמחסור בקול המקומי; **נעמי כרמון**, שביקשה לשים דגש על החלופה של מיגון וחיזוק מבנים שתאפשר חזרה מהירה למרחב, במיוחד בערים, בהן הייתה פגיעה פחות קשה במבני המגורים עצמם; **נתי רייכר**, ששיתף שיש בעיניו חשיבות לחידוש הערכים הפיזיים של הקיבוצים כפי שהיו, כי להם תרומה להיווצרות הקהילה במקום; ו**מיכאל וייל**, שהדגיש את הצורך בשיקום הקהילה לפני כל דבר אחר ובחשיבה פוזיטיבית פונה פני עתיד.

רני היא דוקטורנטית לתכנון עירוני באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת ספיאנצה של רומא. בעשור האחרון עבדה כמתכננת עיר בעיריית באר שבע וכיועצת למינהל התכנון, מחוז דרום. היא חברה בוועד איגוד המתכננים משנת 2016.

דודי גלור, מנחה הערב, על ההכנה לקראת ומחשבות אחריי

בפעם הראשונה מאז הקמת המדינה נכבשו ישובים ישראליים בידי כוח זר. למרות משך הזמן הקצר, נרצחו תושבים רבים, מקטון ועד גדול, בדרכים שטרם הכרנו אכזריות כמותן לאורך שנות מאבק רבות. מאות רבות של תושבים אשר נחטפו ממקומותיהם נמצאים תחת איום על חייהם במקום הימצאם הלא-ידוע. נעדרים ונעדרות אשר טרם נמצאו. נזק פיזי בערים, בישובים ובמרחב שבינם. אך לא פחות – האירוע ומשמעותו הכוללת מחלחלים בנפש של כל אחת ואחד מאיתנו, ומשאיר שם פחד גדול מהלא-נודע. חזרתם של התושבים לבתיהם תלויה בגורמים רבים, אך בעיקר בתחושת הביטחון אשר תלווה אותם. וכולנו שואלים, האם זה המקום בו נרצה לגדל את ילדינו ונכדינו?

האם מדינת ישראל נערכה לאירוע מסדר גודל זה? - ואינני מתכוון להיבטים הצבאיים-טקטיים. עולם של ניהול אסונות, כל תכנית לאירוע מסוג זה שאנחנו חווים כוללת 3 פרקים מרכזיים: **הערכות לאירוע (כוללת מניעה והגנה), התמודדות (שאנחנו עדין בתוכה) ושיקום (שאנחנו בתחילתו)**. את הפרק הראשון נשאיר בעיקר, אך לא רק, למערכת הביטחון. בשני הפרקים האחרים יש מקום מרכזי לחברה האזרחית. ההתמודדות, שעיקרה פעולות מצילות חיים ואספקת צרכים מידיים, והשיקום, שהוא סך הפעולות ארוכות הטווח אשר נועדו לשיקום ולפיתוח הקהילה והמקום וגם לצמצום ההשפעות במקרים עתידיים. בצד העולם הפיזי, יש לזכור את חשיבותו – אולי אפילו גדולה יותר – של עולם הנפש, והצורך בהתמודדות עם טראומה אישית ולאומית עצומה.

לקראת ערב העיון סקרתי את מכלול המאמרים הקשורים בנושא הדיון, אשר התפרסמו מאז 7.10.23 ועד היום ('הארץ', עיתון לאנשים חושבים...). ניסיתי לסכם את התובנות העיקריות העולות ממנו, ולהשוותן עם אותן נקודות מרכזיות אשר עלו במהלך הערב. הנה הן לפניכם:

- נעקרו מבתיהם כ-130,000 תושבים.
- שהייה ממושכת בבתי מלון אינה פתרון מומלץ. גם לא ב'מגורים זמניים'.
- הקהילות הכפריות התפנו ביחד לאתר מסוים ומצליחות לשמור על קשרי הקהילה. הקהילות העירוניות התפזרו בין מספר אתרים. במקרים מסוימים נוצרו קשרים לאורך השנים (בפינויים קודמים) בין מארחים למתארחים. הקיבוצים בארץ קלטו כ-40,000 מפונים.
- קהילות אשר עוברות כקבוצה מתמודדות טוב יותר, לדוגמה בהחזרת הילדים לספסל הלימודים.
- קיים פער בין התמיכה הניתנת לקהילות העירוניות ולקהילות הכפריות. בקהילות העירוניות הסובלות העיקריות הן הקבוצות החלשות: עולים חדשים, קשישים, חולים, דרי רחוב ועוד.
- קיים קושי במתן מענה בתחומים הקשורים בחיי אדם: בתי חולים עמוסים בנפגעים, זיהוי גופות, אספקת מזון, תרופות ועוד. זו המשמעות של הגדרת 'האסון': הפער שבין הצורך ליכולת המענה.
- אזור העוטף והצפון מספקים 50%-30% מהירקות הנצרכים בישראל. אזור המבוסס על חקלאות סובל מיד מבעית כוח אדם שמרביתה עובדים זרים (תאילנדים ופלשתינאים): 20,000 פועלים פלשתינאים שגישתם נחסמה עם תחילת המלחמה, ו-8,000 זרים שעזבו את האזור (מתוך סך של כ-30,000). לשר הכלכלה יש הצעה להביא 170,000 פועלים זרים נוספים לישראל, בניגוד להמלצות המקצועיות מאז 2007.
- ואם עסקינן בעובדים זרים, עלה במלוא דרמטיותו מעמד המטפלות והמטפלים בקשישים וחסרי ישע, אשר חלקן הציל את חייהם של מטופליהם.
- בהיעדר נוכחות ממשלתית, חלק ניכר מהמטלות הנדרשות מבוצעות על-ידי השלטון המקומי, ללא כוח אדם מספק וללא תקציב ראוי. החל מאספקת מזון ותרופות, דרך שיכון חלופי וכלה בהקמת כיתות כוננות.

- העמדה לענין החזרה לישובים איננה אחידה: החל מחברי קיבוץ שכבר חזרו למשק ופועלים לשיקומו ועד תושבים המתנים את חזרתם בהחזרת תחושת הביטחון לאזור.
- גם העמדה לענין פתרונות הביניים אינה אחידה: אלה התומכים בהקמת קראווילות במהירות האפשרית ואלה הזוכרים את הסכנה הטמונה בשכונות אלה ומסרבים לעבור את שלב הביניים. בישוב ניצן אשר הוקם לאחר ההתנתקות מרצועת עזה בשנת 2005 עדין גרות משפחות רבות ב'מגורים זמניים'.
- אנשי ונשות בריאות הנפש הם מצרך מבוקש. הוקמו עשרות מרכזי תמיכה באתרי הפינוי ובאתרים אחרים. תמיכה פיזית ותמיכה טלפונית.
- בתים בישובים ומכוניות נטושות נבזזו גם לאחר חזרת השליטה לידי הצבא.
- המדינה פרסמה שתי תכניות: "מרחק בטוח" לפינוי הישובים בטווח 0-4 קמ' מקו הגבול (ללא מגבלת זמן) ותכנית "משב רוח" לפינוי עד 15 יום של ישובים מרוחקים יותר (כמו אשקלון).
- המדינה הקימה את 'מנהלת תקומה' תוך כשבועיים מפרוץ המלחמה.

בין הדוברים והדוברות בערב העיון נוצרה, לדעתי, הסכמה מלאה בנקודות הבאות:

- החוסן האישי, המשפחתי והקהילתי הוא המפתח להצלחת תהליך השיקום.
- ללא תחושת ביטחון מספקת, התושבים ימנעו מחזרה לישוביהם.
- השמירה על קהילות, ומניעת פיזורן בתקופה זו, חשובה ביותר, והיא מאפשרת הבטחת הרצף במתן השירותים הנחוצים.
- אי אפשר ללא שיתוף הציבור בכל פרטי תהליך השיקום, וקבלת הסכמתו לפתרונות המוצעים, גם אם הדבר מחייב התאמת פתרונות יחודיים לכל קהילה. התהליך חייב בשקיפות מלאה.
- מאידך, התמשכות תהליכי השיקום לאורך שנים רבות תפגע בהצלחתם. יש לצמצם את תקופת החיים ב'מגורים זמניים' למינימום המתבקש.
- השיקום ראוי שיתרחש בקרבת מקום הישוב המקורי או בתוכו. גם לטובת מרחב המגורים, גם לרציפות פעולת מערכת החינוך ומתן שירותים נוספים, וגם קירבה למקומות התעסוקה.
- יש חשיבות לאיכות התכנון והבניה של 'המגורים הזמניים'. גם לבנינים וגם למרחב הציבורי סביבם.
- מטה ארגוני בעל סמכויות ותקציב, כגון זה שהוקם (מינהלת 'תקומה') הינו פתרון ראוי, אך יש לאמץ לתוכו נציגות תושבים פעילה ובעלת השפעה.
- יש להעניק סמכויות ויכולות (כוח אדם, תקציב ויעוד) לשלטון המקומי – שהוא בסופו של יום המוציא לפועל של חלק ניכר מפעולות השיקום.
- ושאלה: האם ניתן, וכיצד, "לנצל את ההזדמנות" לעריכת שינויים נוספים שאולי כבר נדרשו בעבר, לפני פרוץ המלחמה?

ולסיום, משהו אופטימי. באביב 1917 לקראת הפלישה הבריטית מדרום, הוציא ג'מאל פחה, המושל הטורקי, צו גירוש כנגד תושבי תל-אביב הצעירה. מאיר דיזנגוף, ראש 'ועד ההגירה' תאר זאת בספרו "עם תל אביב בגולה". אוכלוסית העיר, שמנתה אז כ-10,000 תושבים, התפזרה בין הישובים פתח תקוה, כפר סבא, ירושלים, זכרון יעקב, טבריה, צפת ועוד. באוקטובר 1918, שנה ומחצה לאחר הגירוש, זאת בעקבות כיבוש הארץ בידי הבריטים, חזרו חלק מהתושבים לבתיהם. מאות מתו 'בגלות' מרעב, קור ומחלות. כל אותה תקופה התירו הטורקים לקבוצת צעירים בשם 'הקבוצה היפואית' להישאר ולשמור על העיר. על קבוצה זו נמנו בוגרי גמנסיה 'הרצליה' ואחרים, ולימים היה זה הגרעין של ארגון 'ההגנה'. ומה קרה לתל-אביב אתם. כבר יודעים.ות.

אבי דבוש, תושב העוטף ופעיל חברתי, על ערב העיון

העולם שלנו מתנהל במגבלות של פיצול וחיבור. ההון החברתי יכול ללכד ויכול גם לגשר. המפגש שלי עם קהילת המתכננות והמתכננים איתם אני בקשרים כאלה ואחרים כבר שנים רבות מהתנועה הסביבתית והובלת המטה לתכנון ועד פעילות בתחום זכויות האדם, הוא תמיד מפגש מרתק ומשמח. הוא גם תמיד מפגש טעון ומורכב, ודאי בסיטואציה זו, כאשר חברי ואני מעוטף עזה, אנחנו המושא למחקרים, לשאלות ולהרצאות הקצרות שעלו בכינוס לרגל יום ה-30 לטבח הגדול בתולדות ישראל. אנסה לסכם את מחשבותיי לקראת, תוך כדי ואחרי המפגש:

הפער בין המרחב המקצועי ומעוף הציפור. בזמני משבר כאלה הוא הופך עוד יותר ניכר ומסוכן. יש צורך לעשות הרבה יותר כדי לצמצם אותו. לא כדי לייצר פרספקטיבה אחידה, אלא כדי להיות מדויקים יותר מכל הכיוונים.

מה שלא עבד בשגרה לא עובד בחירום. הפערים בין הקהילות והאוכלוסיות עמוקים מאוד בשגרה וודאי עמוקים מאוד למול המרכז הגיאוגרפי והכלכלי של ישראל. כולנו חייבים ברגישות יתר. על מי אנחנו מדברים כשאנחנו מדברים על העוטף? את מי אנחנו מדמיינים? האם אנחנו מדברים על מי שאינם בחדר? באיזו צורה אנחנו מביאים אותם ואת הקולות שלהם?

דיפרנציאליות ושותפות. אנחנו בזמנים בהם המובחנות מתחדדת. אני יושב עם מנהיגי עיריית אשקלון והם מסבירים, ובצדק, עד כמה הסיפור של אשקלון ייחודי במרחב ועד כמה הצרכים שלהם שונים. אני שומע את זה מהרווחה באופקים ומראש עיריית שדרות. אני שומע את זה מראשי המועצות האזוריות, בדגש על אשכול ושער הנגב. אני שומע את זה מהיישובים השונים. כולם צודקים. הפגיעה שונה. הקהילה אחרת. הצרכים שונים בכל כך הרבה מימדים. דווקא בגלל זה אני מתעקש שאנחנו חייבים שותפות. המגמה הפוליטית והמגמה התרבותית הפוסט-מודרנית מעודדת פיצול והפרטה. כל יישוב מגייס מימון לעצמו. כל יישוב נלחם לבדו ב-7.10. כל יישוב מוביל לבדו את הנסיון לייצר פתרון ביניים סביר. שותפות של רשויות וחיבור של קהילות בחשיבה וגם בפתרונות היא הכרח. היא גם תיקון עמוק לריקבון.

הריקבון. ברור לנו שהלא ייאמן המזעזע שהתרחש ב-7.10 הוא קצה קרחון, הוא תוצאה. של מה? של גורמי ושורשי עומק רבים של ריקבון וחידלון חברתי, מדינתי ופוליטי. הוא ניקז לתוכו את המשבר הפוליטי הגדול בתולדות המדינה, את ההתנגשות האזרחית מול הממשלה הגדולה בתולדות המדינה ואת הרפיון והשחיתות

שכולנו גם חלק ממנה במובנים שונים. הליכה כנגד ההגיון המקומי והאזורי המפצל, יכולה להיות תחילת התרופה ותיקון העומק.

פתרונות הביניים. זו התחנה הקהילתית שלנו כעת. ההתאמה של פתרון הביניים לרוב הקהילות יקבעו את עתידן. אנחנו מבינים שהקהילה תשתנה, אבל אם לא תישמר הליבה האנושית אנחנו נפסיד משהו עמוק לחברה הישראלית בכללה.

המדינה. אנחנו בזמנים בהם לקהילה הליברלית יש בון-טון של "המדינה שלא קיימת". אני לא בטוח שבאמת היינו שם כאשר אנשי ימין ושמאל כירסמו עוד ועוד בתשתיות המדינה, אבל ניחא. גם היום, אנחנו מצד אחד מבכים על ריסוק מערכות משילות ומדינה ומצד שני תורמים בשמחה לעקיפה והחלשה שלה. הפתרונות צריכים לבוא מלמטה, יד ביד עם הקהילות הנפגעות, אבל בדרך שתתן מקום משמעותי למדינה, כגורם מממן ומכוון ולרשויות המקומיות, עדיף תוך חיזוק לגורמים האזוריים נוסח אשכול הנגב המערבי. זו הדרך.

עזה. אני חושב על מה שקורה מעבר למכשול הפרוץ. חברי היקר אופיר ליבשטיין ז"ל הסתובב עם חזון ותכניות לחיבורים. הכרחי לנו להפיל את חמאס מהשלטון העזתי - לא נוכל להחזיר את ילדינו אחרת - אבל עזה לא תימחק, ולא 2.2 מליון תושביה. השיקום שלה חשוב לנו.

הזדמנות. נורא לחשוב על המצב כהזדמנות, ואנחנו עדיין בכאב נורא. לא יכולתי להגיע ולו לטקס אחד ל-30 יום לטבח. זה נראה מופרך. התחושה היא שעדיין מדובר ביום ארוך אחד ואנחנו עדיין עסוקים בלוויות ושבעות ומאבק להשבת החטופים. אבל כדי שנחזור לנירים, לניר עוז, בארי, כפר עזה ואפילו שדרות ואופקים, כדאי שנזהה פה את ההזדמנות לשנות את צורת החשיבה שלנו על המרחב. במונחי גודל אוכלוסייה, במונחי קשר בין האוכלוסיות, במונחי יכולת התגוננות צבאית ואזרחית, במונחי איכות חיים. זו הזדמנות לשאול מהי מועצה אזורית ומדוע לנתק בינה ובין עיר הפיתוח? מה תפקיד החקלאות? מהו קיבוץ מתחדש? איך הוא מקיים קשרי